

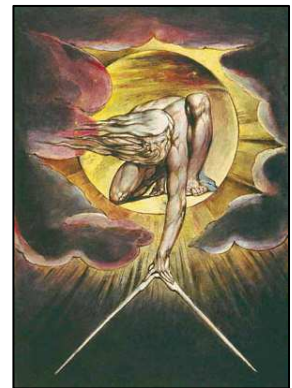

Göncz Zoltán
A Biblia hangjai

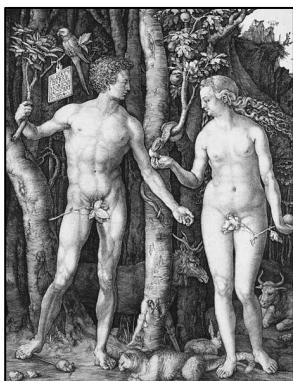
A következőkben nem a Szentírás és a zeneművészet szerteágazó kapcsolatáról lesz szó, hiszen ez messze túlfeszítené egy effajta előadás keretét (gondoljunk csak Händel jelentős oratóriumtermésére, Bach mintegy kétszáz kantatájára, passióira!), inkább megpróbáljuk sorra venni, meghallani a Biblia hangjait. A „Könyvből” ugyanis – mintha egyfajta ősi „hangos könyv” lenne – szinte folyamatosan áradnak a hangok: hol beszél, hol zenél, hol suttog, hol mennydörög. A bibliai hangok hol építenek, hol pusztítanak; a zene fakadhat örömből, de elkeseredettségből is; a zene vigasztalhat, de akár romlásba is taszíthatja a meggondolatlant.

Kezdet

Hang – a Mindenható parancsa – indítja a kezdetek kezdetén magát a **teremtést**:¹ „Legyen világosság!” (Genezis 1,3) Arról nem informál az Írás, vajon hogyan *hangozhatott* ez az első mondat? Halk volt vagy hangos? Szelíd vagy parancsoló? Túlságosan antropomorf kérdések ezek! Gyanítjuk – éppen az emberi elme miatt – e kezdeti folyamatok igencsak le vannak egyszerűsítve. S ha az ősmondat (יהי אור [jehi or], γεννηθήτω φως [genéthétó fós], fiat lux) pontos hangzásában nem is lehetünk teljesen biztosak (mint ahogy a kezdet öspillantának singularitásában is rendre kicsorbulnak, csődöt mondanak a matematikai képletek), elgondolkodtató, hogy a létrejövő fény (akárcsak a hang) bizony energia, *rezgés*, *impulzus* volt.²

Az első kiáltás

A Genezis legelején tehát feltűnően kevés ismeretünk van a hangok erejéről. Az Úr és az ember között zajló kommunikáció rendre a „ki-egyensúlyozott” beszélgetés keretei között marad; még az egyetlen tiltó parancs („De a jó és rossz tudás fájáról ne egyél, mert amely napon eszel róla, meghalsz.” 1 Móz 2,17) elhangzásakor sem tér ki arra a szentszöveg, vajon e tiltás emelt hangon, fenyegetően, esetleg dörgeelemként hangzott-e. S míg a hangok a mérsékelt, „mezzoforte” tartományból nem emelkednek a hangos irányába, úgy halk hangok sincsenek; még akkor sem, ha a beszéd lehalkításra jó ok lenne. A csábító kígyó nem suttogja-sziszegi kísértő szavait, hanem egyszerűen „mondja” mondandóját – mintha semmitől sem kellene tartani.

Meglepő, de maga a **bűnbeesés**³ és az azt követő kiűzetés leírása is nélkülözi a hevességet, senki sem emeli fel hangját, nincs kiabálás, nincs jajveszékés. S ez bár furcsa, ám nem

¹ William Blake: *A teremtés kezdete*

² Vö. Hans Küng: *A kozmosz eredetéről*. http://merleg-digest.eu/files/u2/044_K_ng.pdf

³ Dürer: *Ádám és Éva*

véletlen. Ennek a „visszafogottságnak” ugyanis fontos dramaturgiai oka van: az első hangos szónak különös nyomatékot kell kapnia. Az első bibliai „forte” mutatja meg, melyik korai eseményt tartja a leghangsúlyosabbnak, legrettenetesebbnek az Írás. S ez az esemény nem más, mint az első gyilkosság – a testvérgyilkosság: „Ekkor az Úr megkérdezte **Kaint**:⁴ »Hol van a testvéred, Ábel?« Ő így válaszolt: »Nem tudom; talán őrzője vagyok testvéremnek?« Erre ő ezt mondta: »Mit tettél? Vedd tudomásul, hogy öcséd vére *felkiált* hozzám a földről.«” (1 Móz 4, 9–10)

Törvények

Az első kiáltást követően fokozatosan kiszélesedik a bibliai hangok dinamikai tartománya. Már dübörög és zeng az a Hang, amely a tíz legfontosabb (köztük a gyilkosságot tiltó ötödik) parancsolatot közli: „Nézzétek, **parancsokra és törvényekre tanítalak benneteket**,⁵ ahogy az Úr, az én Istenem parancsolta nekem, hogy hozzájuk igazodjatok azon a földön, ahova bevonultok, hogy birtokba vegyétek. Tartsátok szem előtt és kövessétek őket! Így tesztek szert bölcsességre és okosságra azoknak a népeknek a szemében, amelyek hallanak ezekről a törvényekről. Azt fogják mondani: »Valóban bölcs és okos nép ez a nagy nemzet!« Mert hát hol van olyan nagy nép, amelyhez istenei oly közel volnának, mint hozzánk az Úr, a mi Istenünk, amikor csak hozzá folyamodunk? És hol van olyan nagy nép, amelyiknek oly tökéletes parancsai és szabályai volnának, mint az az egész törvény, amelyet ma elétek tárok? Mindenképpen vigyázz magadra és nagyon ügyelj, hogy amiket saját szemeddel láttál, el ne felejtse, hanem őrizd meg emlékezetedben egész életedben, sőt, add tudtára gyermekeidnek és gyermekeid gyermekeinek is azt a napot, amikor a Hórebbe az Úr, a te Istened előtt álltál az Úr hozzám intézett parancsára: »Gyűjtsd elem a népet! Hallja szavamat, s tanuljon meg félni tőlem mindaddig, amíg a földön él, és gyermekeit is tanítsa meg rá!« Odajöttetek tehát, és a hegy lábához álltatok. A hegy lángba borult, a láng felcsapott egészen az égig, az ég pedig elsötétedett a komor, dörgő fellegektől. S az Úr szólt hozzátok a lángok közül, hallottátok *dübörgő szavát*. Alakot nem láttatok, csak hangot hallottatok.” (5 Móz 4,5–12) „E szavakat intézte hozzátok az Úr *zengő hangon* a hegyen, a sötét felhő borította ég felé felcsapó lángok közül...” (5 Móz 5,22)

„**Hamis**” hangok

A zene – csengjen bármily édesen, csábítóan is – kaphat *negatív* előjelet, ha könnyű utat ígérő, kábító szirénhangként szólal meg. Ilyen hangok hallatszanak – „énekkarok váltakozó éneke” – **az aranyborjú imádása**⁶ közben, kivívva ezzel az Úr és Mózes haragját: „Mózes ezután elindult visszafelé és lejött a hegyről, kezében a tanúság két kőtáblájával. A táblák tele voltak írva mindkét oldalukon: elől és hátul írás volt rajtuk. Isten maga készítette a táblákat, az írás Isten írása volt, bele volt vésve a táblákba. Amikor József a nép lármáját

⁴ Dürer: *Kain lesújtja Ábelt*

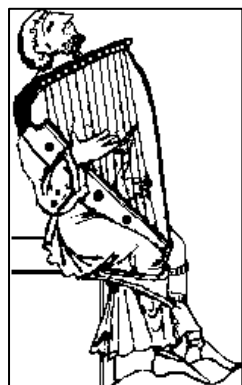
⁵ Daniele daVolterra: *Mózes a Sínai-hegyen*

⁶ Poussin: *Az aranyborjú imádása*

hallotta, így szólt Mózeshez: »A táborban csatazaj van.« Ő így felelt: »Ez nem győzelmi ének, nem is a legyőzöttek jajgatása. Én énekkarok váltakozó énekét hallom.« Amikor aztán a tábor közelébe ért, s látta a borjút meg a kartáncot, Mózes haragra gerjedt, elhajította kezéből a táblákat és szétzúzta a hegy lábán.” (2 Móz 32,15–19)

Zenészek

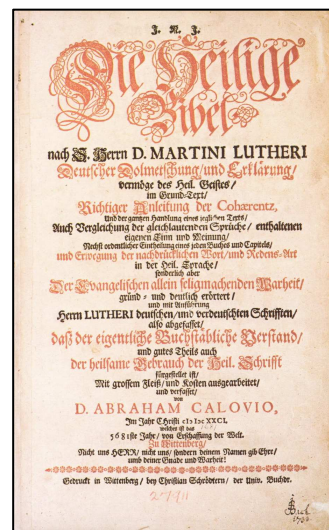
E bálványimádó lázadás leverésében segédkező törzsnek (a levitáknak) később meghatározó szerepe lesz a zenével való foglalatosság: „Dávid megparancsolta a **leviták**⁷ vezetőinek, hogy állítsák sorba testvéreiket, az énekeseket – hangszerekkel, hárfákkal, citerákkal és cintányérokkal fölszerelve –, és hallassanak örömrivalgást.” (1 Krónikák 15,16) Pontos „bibliai partitúra” írja le, kiknek kellett a cintányért verniük, kik játszottak csomózott hárfán, kik nyolchúrú citerán, kik fújták a harsonákat. (1 Krónikák 15,19–24)

A Biblia pontosan tudósít arról is, ki volt e zenészek ősatyja, s ki volt eme ősatyja ősatyja: „Kain megismerte feleségét, az fogant, és Hénochoth szülte. Várost épített és azt fiáról Hénochnak nevezte. Hénoch fia Irád lett. Irád fia Mechujael, Mechujael fia Metusael, Metusael fia pedig Lámech. Lámech két feleséget vett. Az egyiknek Ada volt a neve, a másiké Cilla. Ada a világra hozta Jabalt; ő lett az ősatyja azoknak, akik sátrakban laknak nyájaikkal. Testvérét **Jubalnak**⁸ hívták, ő lett az ősatyja azoknak, akik gitáron és fuvolán játszanak.” (1 Móz 4,17–21)

Grandiózus zenekart találunk a Krónikák II. könyvében: „Az oltár keleti oldalán bisszusba öltözve álltak az énekes leviták, mindazok, akik Aszaf, Heman meg Jedutun alá tartoztak fiaikkal és testvéreikkel együtt. Cintányéron, hárfákon és lantokon játszottak, mellettük pedig százhusz [!] pap fújta a trombitát. Tehát egyszerre zengett a trombita- és az énekszó, úgyhogy csak egyetlen hang hallatszott, amint dicsőítették és magasztalták az Urat. Amikor fölcsendült a trombiták, a cintányérok és a többi zeneszerszám hangja, így dicsőítették az Urat: »Mert jó, mert irlalma örökkévaló!« A felhő miatt a papok nem is tudták szolgálatukat tovább ellátni, mert az Úr dicsősége betöltötte a templomot.” (2 Krónikák 5,12–14)

Az előbbi textusnál *Johann Sebastian Bach* saját kezével írta be az egykoron tulajdonában lévő – 1934-ben, az Egyesült Államokban megtalált – **Calov-Bibliájába**⁹ kommentárját, amelynek igazságát egész életművével bizonyította: „NB. Az áhítatos zenében Isten mindig jelen van az Ő kegyelmével.”

⁷ Dávid király és a levita hangszerek a frigyládával

⁸ Jubal egy 11. századi angolszász kéziraton

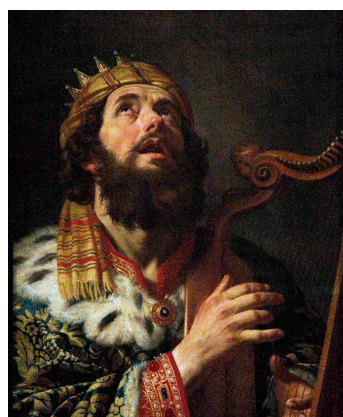
⁹ J. S. Bach Abraham Calov által kommentált Bibliájának címlapja

Szeretet

Pál¹⁰ a Korintusiaknak írt I. levelében zenei hasonlattal teszi érzékletessé a szeretet fogalmát: „Szólhatok az emberek vagy az angyalok nyelvén, ha szeretet nincs bennem, csak zengő érc vagyok vagy pengő cimbalom. [...] Az élettelen hangszerek is, akár fuvola, akár hárfa, ha nem adnak különböző hangot, honnan lehet tudni, hogy mit játszanak a fuvolán vagy a hárfán? S ha a trombita bizonytalan hangot ad, ki indul csatába? Így van ez veletek is: ha a nyelv adományával megáldva nem hallattok érthető szavakat, hogyan értsék meg az emberek, amit mondtok? Csak a levegőbe beszéltek.” (1 Kor 13,1; 14,7–9)

Dicsőítés

A zene legnyilvánvalóbb célját – az *örökkévalóság* érzékeltetését, az *Örökkévaló* dicsőítését – a zsoltárokban találjuk meg: „Dicsőítsétek az Urat citerával, / tízhúrú **hárfán**¹¹ zengjétek fölségét! / Énekeljétek új dalt az Úrnak, / daloljatok neki szép örömeiket zengve!” (Zsolt 33,2–3) „Föld birodalmai, énekeljétek Istennek! / Zengjétek dicséretet az Úrnak, / aki áthalad az egek egein, az ősrégi egeken. / Íme, hallatja hangját, szavának erejét.” (Zsolt 68,33–34) „Dicsérjétek az Urat szentélyében, / dicsérjétek égi erődítményében! / Dicsérjétek hatalmas tetteiért, / dicsérjétek nagyságának teljességéért! / Dicsérjétek trombitaszóval, / dicsérjétek citerával és hárfával! Dicsérjétek dobbal és táncsal, / dicsérjétek fuvolával és gitárral! / Dicsérjétek zengő cimbalommal, / dicsérjétek bűgő cimbalom hangjával! / Minden élő dicsérje az Urat! / Alleluja!” (Zsolt 150)

Gazdag dicsőítő hangokban (doxológia) a Jelenések könyve is: „A trón körül huszonnégy szék, a székeken huszonnégy vén ült, fehér ruhába öltözve, a fejükön aranykoszorú. A trónból zengő, mennydörgő villámok csapkodtak. A trón előtt hét lobogó fáklya lángolt: Isten hét szelleme. A trón előtt kristályként csillogó üvegtenger. A trón közepén a trón körül négy élőlény, elől, hátul tele szemekkel. Az első élőlény oroszlánhoz hasonlított, a második fiatal bikához, a harmadiknak emberhez hasonló arca volt, a negyedik pedig repülő sashoz hasonlított. Mind a négy élőlénynek hat-hat szárnya volt köröskörül és belül is, tele szemekkel. Éjjel-nappal folyvást ezt zengték: »Szent, szent, szent az Úr, a mindenható Isten, aki volt, aki van és aki eljő!« Míg az élőlények dicsőséget, áldást és hálát zengtek a trónon ülőnek, az örökkön-örökké élőknek, **a huszonnégy vén**¹² leborult a trónon ülő előtt, és imádta az örökkön-örökké élő. Koszorújukat a trón elé tették és zengték: »Méltó vagy, Urunk és Istenünk, hogy tiéd legyen a dicsőség, a tisztelet és a hatalom, mert te teremtetted a mindenséget, akaratom hívott létre és teremtett mindent.«” (Jel 4,4–11)

¹⁰ Dürer: *Pál apostol*

¹¹ Gerrit van Honthorst: *Hárfázó Dávid király*

¹² Dürer: *Apokalipszis. Az Úr és a huszonnégy vén*

Crescendo

Valóságos *crescendo* – hangerőfokozás – bontakozik ki a 93. zsoltárban. Az erősödést (zúgás→dübörgő hang→morajlás) egy retorikai sajátosság is szolgálja: a sorok rendre megismétlik az előző sorok egyes szavait, s ezek összeadódva még intenzívebbé teszik a felhangosodás érzetét: „A folyók hallatják, Uram, / a folyók hallatják zúgásukat, / a vizek hallatják dübörgő hangjukat. / Hatalmasabb, mint sok víznek zúgása, / hatalmasabb, mint tenger morajlása, / mindennél hatalmasabb az Isten a magasságban.” (Zsolt 93,3–4)

A 98. zsoltárban – hová lehetne a dicséret hangerejét tovább fokozni? – maga a *Föld* válik hangszerre: „Harsogjon a tenger és ami betölti, / a földkerekség s akik lakják! / Folyók, tapsoljatok kezetekkel, / hegyek, társuljatok az ujjongáshoz!” (Zsolt 98,7–8)

A Bölcsesség könyvében (jóllehet deuterokanonikus írás, kár lenne nem megemlíteni) az egyre fokozódó hangerő nem a dicsőítést kíséri, hanem félelmet gerjeszt: „Mindannyiukat a sötétségnek egyazon lánca bilincselte meg. Akár *szél suhogott*, akár kedves *madárdal hangzott* a sűrű lombú csalitból, akár sebesen iramló *víz morajlása hallatszott*, akár alágördülő *sziklatömbök vad robaja*, akár ugrándozó állatok láthatatlan *futásának zaja*, akár ordító vadállatok *bömbölő üvöltése*, vagy visszhang verődött vissza a hegyek szakadékaiból, minden megfélemlítette és megdermesztette őket.” (Bölcs 17,17–18)

A továbbiakban látni fogjuk, hogy a félelemre bizony jó ok lehet, hiszen a hangok rombolhatnak, vagy közelgő pusztulást is jelezhetnek.

Érzelmek skálái

A zene a Bibliában *szélsőséges* érzelmeket fejezhet ki; e széles skála a féktelen mámortól, a felhőtlen örömtől a mély csüggedésig terjedhet. **Jób**¹³ könyvében érzékeljük, hogyan válthat át ugyanakkor a hangszernek hangja vidámságból gyászba: „Fiaikat, mint a nyáját, szabadon engedik, és szarvasként ugrálnak gyermekeik. Énekelnek a dob- és citeraszóhoz, a furulya hangjára meg ujjonganak.” (Jób 21,11–12) „Gyászdallá változott citerám zenéje, furulyámnak hangja siratóénekké.” (Jób 30,31)

Hasonló átalakulásnak lehetünk fültanúi Ézsaiás könyvében: „Elhallgat a vidám dobszó, a vigadozók

zaja elcsöndesül, s a hárfá hangja is elhal. Nem isznak többé dalolva bort, s keserű lesz az ital a mulatozóknak.” (Ézs 24,8–9)

Az Úr büntetésének súlyát a vidám ének jajgatásba fordulása érzékelteti Ámosz könyvében: „Népem megérett a pusztulásra, többé nem kegyelmezek neki. A palota énekesei jajveszékelnék majd azon a napon...” (Ám 8,2–3)

¹³ Dürer: a) *Jób és felesége, égő házuk előtt*, b) *Jób zenélő barátai (a Jabach-oltár két szárnya)*

Decrescendo

Már az egyik fenti idézet mutatta, a hangos öröm az idő múlása során halk bánattá válhat. A földi élet hiábavalóságát változatos példákkal szemléltető **Prédikátor**¹⁴ könyvében a halkulás (*decrescendo*) egyenesen az elmúlás szimbólumává válik: „Gondolj Teremtődre ifjúságod napjaiban, mielőtt megérkeznek a gonosz napok, és elközelegnek az évek, amelyekre azt mondom majd: nem tetszenek nekem; mielőtt elsötétül a nap és a világosság, a hold és a csillagok, és mielőtt az eső után visszatérnek a felhők; amikor megremegnek a ház őrzői, és megrokkannak az erős férfiak; amikor bezárják a külső kapukat, és *halkabbá válik* a malom zaja; amikor *elcsitul* a madarak hangja, és minden dal *elhallgat*; amikor félnek a magaslatoktól, és ijedten járnak az úton; amikor a mandulafa virágzik, a sáska jóllakik, a kapor kipattan, az ember meg örök hajlékába tér – az utcán már

jönnek-mennek a siratóasszonyok; mielőtt elszakad az ezüstkötél, megreped az arany gyertyatartó, megpattan a forrásnál a korsó, s összetörik a kúton a kerék; és a por visszatér a földre, ahonnan jött, az éltető lehelet meg az Istenhez, aki adta.” (Préd 12,1–7)

Jézus életmentő – és a tanítványok csekélyke hitét megszegyenítő – „tengeri decrescendója” mindhárom szinoptikus evangéliumban megtalálható. Márk így számol be róla: „Nagy szélvihar támadt, a hullámok a bárkába csaptak, úgyhogy az már-már megtelt. Ő a bárka végében egy vánkoston aludt. Felkeltették: »Mester – kérdezték –, nem törődöl vele, hogy elveszünk?« Erre fölkel, parancsolt a szélnek, és utasította a tavat: »Csendesedj! Némulj el!« A szél elült, s nagy nyugalom lett.” (Márk 4,37–39)

Némák

A decrescendo teljes, dermedt csendet eredményezhet; erre a – sokszor baljóslatú – csendre a továbbiakban még kitérünk. Ugyanakkor a Bibliában gyakran előfordul az ember csendjének két különös, rendellenes formája: a némaság és a sükettség. Nem mindig betegségként jelennek meg, hanem olykor az önvédelem hatásos formájaként: „Csapdát vetnek, akik életemre törnek, / pusztulással fenyegetnek, akik vesztemet akarják, / s fondorlattal hálóznak be folyvást. / De már nem is hallom, olyan vagyok, mint a *süket*, / olyan lettem, mint a *néma*, aki nem nyitja ki száját. / Olyan lettem, mint aki nem hall többé, / akinek szájában nincs több felelet.” (Zsolt 38,13–15) „Így szóltam: »Megmaradok utaimon, / nehogy vétkezzem nyelvemmel. / Csukva tartom számat, / amíg előttem áll az istentelen. / *Csendes* lettem, *néma* és hallgattam...«” (Zsolt 39,2–3)

Az átokzsoltárokból a gonoszán szóló, hazug ember méltó büntetése lesz a némaság: „Uram, ne hagyj, hogy szégyent valljak, / hiszen téged hívlak! / A gonoszok valljanak szégyent, / *némuljanak el* és szálljanak sírba! / *Némuljanak el* a hazug ajkak, / amelyek az igaz ellen szólnak, / rátarti göggel és megvetéssel!” (Zsolt 31,18–19)

Az Úr – a próféta küldetésének „hatásosabbá” tétele miatt – előbb elnémítja **Ezékielt**,¹⁵ majd a megfelelő pillanatban feloldja

¹⁴ Hans Holbein: *A prédikátor (Haláltánc-sorozat)*

¹⁵ Raffaello: *Ezékiel látomása*

némaságát: „Ekkor eltöltött az Úr lelke, talpra állított, és így szólt hozzám: »Menj és zárkózzál be házádba! Mert, emberfia, lám bilincseket raknak rád, megkötöznek, úgyhogy nem tudsz kiszabadulni. A nyelvedet szájpadrólódhoz tapasztom, úgyhogy néma leszel, és nem tudod többé figyelmeztetni őket, mert hiszen lázongó nemzedék ez. Ám amikor szólok hozzád, megnyitom szádat. Akkor mondd meg nekik: Ezt mondja az Úr, az Isten. Aki meg akarja hallani, az hallja meg, aki nem akarja, hát ne hallja, mert hiszen lázongó nemzedék ez.«” (Ezékiel 3,24–27)

A Példabeszédek könyve újabb összefüggésbe helyezi a némaságot, mint istápolandó fogyatékoságot; általános erkölcsi kötelességé teszi a betegek, a rászorultak megsegítését: „Nyisd ki a szádat, ahelyett, aki néma, a gyámoltalanok ügye védelmében. Nyisd ki a szádat és dönts igazságosan, szerezz érvényt a szegény s elnyomott igazának!” (Péld 31,8–9)

Míg a gonosz hazudozó könnyen némává válhat, a bűn nélkül élő néma biztos számíthat a kegyelemre. Ézsaiás próféciájában a könnyörtelen ítélet, majd az arra érdemesek bűnbocsánata után az Úr eltörli a betegségeket: „Akkor megnyílik a vakok szeme, s a süketek füle hallani fog. Ugrándozik majd a sánta, mint a szarvas, és a némák nyelve ujjongva ujjong.” (Ézs 35,5–6)

Ézsaiás jóvendölései jól érzékelhetően az Újtestamentumot, Jézus csodatételeit előlegezik: „Alighogy ezek elmentek, íme, egy ördögtől megszállt némát hoztak eléje. Mihelyt kiüzte belőle a gonosz lelket, a néma megszólalt.¹⁶ A nép csodálkozva mondta: »Ilyen még nem történt Izraelben!«” (Mt 9,32–33) „Ekkor egy ördögtől megszállt, vak és néma embert vittek hozzá. Meggyógyította, úgyhogy beszélt és látott.” (Mt 12,22) „Jézus ezután eltávozott innét, és a Galileai tóhoz ment. Fölment a hegyre és leült. Nagy tömeg járult hozzá, magukkal vitték a sántákat, bénákat, vakokat, némákat és a más betegeket, s le-

tették őket a lába elé. Mind meggyógyította őket. Amikor a nép látta, hogy a némák beszélnek, a bénák meggyógyulnak, a sánták járnak és a vakok látnak, elámult és dicsőítette Izrael Istenét.” (Mt 15,29–31)

Zajok

A Bibliában (ezt már a korábbi idézetekben is tapasztalhattuk) fontos szerepe van a különféle zajoknak, zörejeknek. **Ezékiel első látomásában**¹⁷ megjelenik az Úr trónusa, amelyet négy szürrealisztikus égi lény hordoz, különös hanghatást keltve: „Amikor mentek, hallottam szárnyuk *szuhogását*. Olyan volt, mint a nagy vizek *zúgása*, mint a *Mindenható hangja*, a vihar *moraja*, mint egy tábornak a *zaja*.” (Ez 1,24)

¹⁶ Jézus kiűzi a démont a némából – 17. századi metszet

¹⁷ Matthäus Merian: Ezékiel látomása

A próféta egyik másik eksztatikus víziója szintén döbbenetes látványt és hangokat tár elénk: „Az Úr keze fölöttem volt; és lelke által az Úr kivezért és a síkságra vitt, amely tele volt csontokkal. Körbevezetett köztük mindenfelé, és tömérdek volt belőlük a mezőn, és teljesen ki voltak száradva. Így szólt hozzám: »Emberfia, életre kelnek még ezek a csontok?« Így feleltem: »Uram, Istenem, te tudod.« Ekkor így folytatta: »Jövedölj ezekről a csontokról! Így beszélj: Ti **kiszáradt csontok**,¹⁸ halljátok az Úr szavát! Ezt üzeni az Úr, az Isten ezeknek a csontoknak: Nézzétek, éltető lehetet adok belétek, és megélevenedtek. Ellátlak inakkal és beborítlak hússal benneteket; bőrt húzok rátok és éltető lehetet adok nektek, és élni fogtok. Akkor megtudjátok, hogy én vagyok az Úr.« Jövedöltem, amint a parancs szólt. S lám, amint jövedöltem,

tem, zaj keletkezett, majd zörgés támadt, és a csontok egymáshoz közeledtek.” (Ez 37,1–7)

A zaj gyakran vált ki félelmet, főként ha ellenség, idegen hadsereg kelti: „Azon a napon – mondja az Úr – harsány kiáltás hallatszik majd a Hal-kapu felől, jajveszékelés az Újváros felől, *félelmetes zaj* a magaslatokról.” (Szofóniás 1,10) „Fordulj felém és hallgass meg! / A félelem hajszol, / az *ellenség zaja* / és a *gonoszok lármája* megzavar. / Mert bajt hoznak rám, bőszyűlten támadnak.” (Zsolt 55,3) „Mindenki remegett, aki csak hallotta a *sokaság zaját*, a *sereg robaját* meg a *fegyvercsörgést*. Hatalmas, erős sereg volt.” (1 Makkabeusok 6,41)

A zaj szinte egy mai „thriller” hangkulisszájához hasonló módon kelt rettegést a deuterokanonikus Bölcsesség könyvében: „Ítéleteid súlyosak és kifürkészhetetlenek, azért estek tévedésbe a javíthatatlan lelkek. Azt hitték ugyanis az elvetemültek, hogy elnyomhatják a szent népet, de aztán a sötétség fogságában és az éjszaka bilincseiben kellett ténferegniük, bezárva házaikba, számkivetve az örök gondviselés színe elől. Azt hitték, hogy titkos bűneikkel megbújhatnak a feledés sötét leple alatt, de szétszóródtak, iszonyú döbbenet kerítette őket hatalmába, és rémképek ijesztgették őket. Még az őket befogadó zugban sem szabadulhattak a félelemtől, hanem *ijesztő zajok zúgtak* körülöttük, és félelmetes alakok jelentek meg nekik sötét ábrázattal.” (Bölcs 17,1–4)

A legfélelmetesebb hangerejű bibliai zajt a Jelenések könyvének **utolsó csapása**¹⁹ kelti: „A hetedik [angyal] a levegőbe öntötte csészéjét. Erre az égi templomból, a trónusról egy hatalmas hang hangzott, és mondta: »Végbement!« Villámlás, égzengés, mennydörgés és akkora földrengés támadt, olyan nagy, amilyen még nem volt, amióta ember él a földön. A nagy város háromfelé vált, és a pogányok városai romba dőltek. Az Isten színe előtt megemlékeztek a nagy Babilonról, és izzó haragja borának kelyhét nyújtották neki. Minden sziget eltűnt, és a hegyeket nem lehetett többé megtalálni.” (Jel 16,17–20)

¹⁸ Matthäus Merian: *Ezékiel a kiszáradt csontok völgyében*

¹⁹ Nicolas Bataille: *A hét csésze és Babilon pusztulása*

A zaj azonban az Újtestamentumban sem csak negatív konnotációban, a büntetés kísérő-jelenségeként szerepel, hiszen az egyik legmeghatározóbb – zajjal járó – esemény maga a **püünkösdi csoda**.²⁰ „Amikor elérkezett püünkösdi napja, ugyanazon a helyen mindnyájan együtt voltak. Egyszerre olyan *zúgás* támadt az égből, mintha csak heves szélvész közeledett volna, és egészen betöltötte a házat, ahol ültek. Majd lángnyelvek jelentek meg nekik széteszolva, és leereszkedtek mindegyikükre. Mindannyiukat eltöltötte a Szentlélek, és különböző nyelveken kezdtek beszélni, úgy, ahogy a Lélek szólásra indította őket.” (ApCsel 2,1–4)

Rombolás

A hang nemcsak teremthet (ld. Genézis), de pusztíthat is! Az előző fejezetben a megsemmisülést hangok, zörejek kísérték, a következőkben a destrukciót maguk a hangok idézik elő! Fontos szerepet kap a mindenén áthatoló, romboló hangregés **Jerikó ostromakor**.²¹

„A hetedik nap pirkadatkor fölkeltek, s hétszer megkerülték a várost. A hetedik alkalommal a papok megfújták a harsonákat, Józse pedig így szólt a néphez: »Törjete ki csatakiáltásban! Mert az Úr nektek adta a várost. A város az Úr kedvéért átok alá esik mindennel, ami benne van. Csak Rácháb, a rossz hírű nő marad életben, s azok, akik vele vannak házában, mert elrejtette a hírszerzőket, akiket előre küldtünk. Magatok pedig gondosan őrizkedjete az elátkozottól! Nehogy kedvetek támadjon valamit is elsajátítani, ami átok alá esik, mert akkor Izrael egész táborát kiteszitek az átoknak, és nagy szerencsétlenséget hoztok rá. Minden ezüstöt és minden aranyat, minden rézből és vasból készült edényt az Úrnak kell

²⁰ Greco: *Püünkösdi*

²¹ Julius Schnorr von Carolsfeld: *Jerikó ostroma*

szentelni, kerüljenek az Úr kincstárába!» A nép csatakiáltásban tört ki, a harsonákat pedig megfújták. Amikor a nép meghallotta a harsonazengést, hatalmas csatakiáltásban tört ki, s a falak leomlottak. A nép nyomban megrohanta a várost – ki-ki ahol éppen volt –, és bevették.” (Józsué 6,15–20)

A Jelenések könyvében a világ pusztulása hét pecsét feltörésével veszi kezdetét, majd ezt

követően – egyre rettenetesebb eseményeket előidézve – **hét harsonaszó**²² (folyamatosan „crescendáló”) elhangzásával folytatódik, egészen a sátán égből való letaszításáig:

„Az első angyal megfújta a harsonát. Erre vérrel vegyes jégeső és tűz záporozott a földre. A föld harmada elégett, a fák harmada pernyévé lett, és a zöldellő fű mind elhamvadt.

A második angyal is megfújta a harsonát. Erre mint lángban égő hatalmas hegy, valami a tengerbe zuhant. A tenger egyharmada vérré vált, a tengerben élő állatok egyharmada elpusztult, és a hajók egyharmada elsüllyedt.

A harmadik angyal is megfújta a harsonát. Erre az égből lehullott egy nagy csillag, s mint égő fáklya, lobogott. A folyó egyharmadára hullott és a vízfürdőkra. A csillagnak Üröm volt a neve. A vizek egyharmada ürömmé vált, és sok ember meghalt a víztől, mert megkeseredett.

A negyedik angyal is megfújta a harsonát. Erre a Nap harmadát, a Hold harmadát és a csillagok harmadát érte a csapás: harmadrészüik elsötétedett, a nappal és az éjszaka világossága a harmadával csökkent. (Jel 8,7–12) [...]

Az ötödik angyal is megfújta a harsonát. Erre egy csillagot láttam, amint az égből a földre zuhant. Nála volt a mélység kútjának kulcsa. Megnyitotta az alvilágot, a kútból füst szállt fel, amilyen a nagy kohó füstje. A nap és az égbolt elsötétedett a kút füstjétől. A füstből sáskák lepték el a földet, és akkora erejük volt, amilyen a föld skorpióinak van. (Jel 9,1–3) [...]

A hatodik angyal is megfújta a harsonát. Erre szózatot hallottam az Isten előtt álló aranyoltár négy sarka közül. Így szólt a hatodik harsonás angyalhoz: »Oldozd fel a négy angyalt, aki a nagy Eufrátesz folyónál meg van kötözve!« A négy angyal megszabadult kötelékeitől, és készen állt órára, napra, hónapra és évre, hogy megölje az emberek egyharmadát. (Jel 9,13–15)

A hetedik angyal is megfújta a harsonát. Nagy szózatok hallatszottak az égből: »Urunk és Fölkentje megszerezte az uralmat a világ felett, és uralkodni fog örökkön-örökké!« (Jel 11,15) [...] Ezután **nagy harc támadt a mennyben.**²³ Mihály és angyalai megtámadták a sárkányt. A sárkány és angyalai védekeztek, de nem tudtak ellenállni, s nem ma-

²² Dürer: *Apokalipszis. A hét harsona átadása.*

²³ Dürer: *Apokalipszis. A sátán letaszítása.*

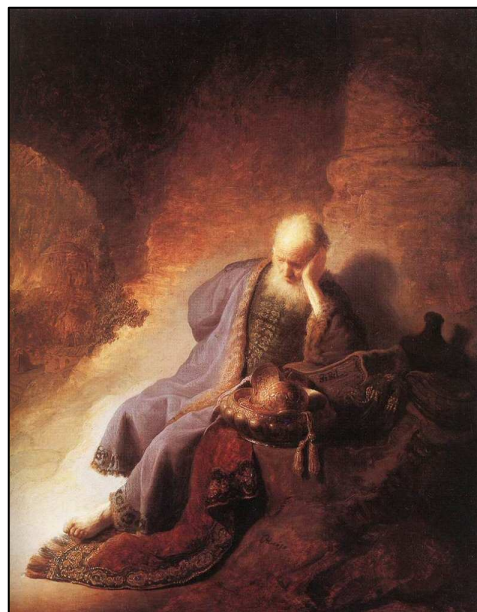
radt számukra hely a mennyben. Levetették a nagy sárkányt, az ősi kígyót, aki maga az ördög, a sátán, aki tévútra vezet az egész világot. A földre vetették, s vele együtt letaszították angyalait is.” (Jel 12,7–9)

E központi esemény – a sátán égből való letaszítása – is erőteljes, drámai akusztikai környezetben megy végbe: „Ekkor *harsány hangot* hallottam az égből: »Eljött Istenünk üdvössége, ereje és országa, és az ő Fölkentjének uralma, mert letaszították testvéreink vádlóját, aki éjjel-nappal vádolta őket Istenünk színe előtt.«” (Jel 12,10)

Csend

A decrescendónak (elhalkulásnak) végletes fokozata a tökéletes elnémulás. A bűnös magatartás büntetéseként a mindennapi élet megszokott zsongása halálos csendbe torkolhat, amelynek drámaiságát **Jeremiás**²⁴ könyvében a fény kihunyása is fokozza: „Ezért ezt mondja a Seregek Ura: Mivel nem hallgattatok szavamra, elküldök észak minden nemzetségéért. Idehozom őket erre a földre, ennek lakóira. És átengedem őket a pusztulásnak, hogy borzalommá, gúny tárgyává legyenek, és örökké tartó szégyen legyen a sorsuk. Elnémítom közöttük az öröm és a vigasság hangját a vőlegény és a menyasszony szavát a malom zúgását, és kioltom lámpáik fényét.” (Jer 25,8–10)

Még félelmetesebb a bibliai csend, ha váratlanul támad. A Jelenések könyvében a végítélet a hét pecsét feltörésével veszi kezdetét. A pusztítás, a világ megsemmisülése egyre kiterjedtebbé, egyre intenzívebbé válik; a hatodik pecsét feltörése – előkészítve az utolsó, hetediket – már kozmikus méretű k-

taklizmát idéz elő: „Amikor feltörte a hatodik pecsétet, láttam, hogy nagy földrengés támadt. A Nap olyan fekete lett, mint a szőrzsák, a Hold pedig olyan, mint a vér. Az ég csillagai a földre hullottak, mint amikor a fügefa hullatja éretlen fügéit, ha erős szél rázza. Az ég összehúzódott, mint egy felgöngyölt könyvtekerics. Minden hegy és sziget elmozdult a helyéről.” (Jel 6,12–14) A hetedik pecsét feltörése tehát – az előző hat pusztító crescendója nyomán – elképzelhetetlen mértékű katasztrófát sejtet. Azonban – egyfajta „bibliai suspense”-ként – egészen más következik be: „Amikor feltörte a hetedik pecsétet, *csönd* lett az égből, úgy egy félórára. Ekkor hét angyalt láttam, az Úr előtt álltak, és hét harsonát kaptak.” (Jel 8,1–2) Ezzel a váratlan, várakozásteljes csenddel indul a következő – hét harsonát megszólaltató –, még pusztítóbb látomásciklus.

A Jelenések könyvében az utolsó csapást követően **Babilon teljes pusztulását**²⁵ is a tökéletes csend érzékelteti: „Egy erős angyal ekkor fölemelt egy malomkő nagyságú követ, és bedobta a ten-

²⁴ Rembrandt: *Jeremiás siratja Jeruzsálemet*

²⁵ Dürer: *Apokalipszis. Babilon pusztulása*

gerbe ezekkel a szavakkal: »Ilyen lendülettel vetik majd el Babilont, a nagy várost, és többé nyomát sem találni. Többé nem zeng benned hárfa, ének, fuvola és harsona, nem él benned semmiféle mesterember, még malomzúgás sem hallatszik. Nem világít benned többé mécsesnek világa, nem hallatszik benned többé vőlegénynek és menyasszonynak hangja. Kereskedőid a föld nagyjai voltak, varázslataid tévútra vezettek minden nemzetet. Kezéhez tapad a próféták és a szentek vére, és mindenkié, akit csak megöltek a földön.«” (Jel 18,21–24)

Kóda az idők végezetére

Ám ami a teljes pusztulást, a régi világ megsemmisülését követően mindörökkön-örökké zeng, ami a Szentírást lezárja, az csak a Mindenhatót dicsőítő *öröm-ének* lehet: „Aztán hallottam, hogy nagy sokaság zengi a mennyben, ezt mondva: »Alleluja! Üdvösség, dicsőség és hatalom legyen a mi Istenünknek!« És hallottam, mint hatalmas tömeg moraját, mint nagy vizek zúgását, mint zengő mennydörgés robaját: »Alleluja! Megkezdte uralmát Urunk, Istenünk, a Mindenható.«” (Jel 19,1; 19,6)

